

Jon Fosses Septologien III: Opbrud og samling i erindringens sidespejle

Publiceret 23/09/2020 i [Bøger/Kultur](#) af [Simon Lund Petersen](#)

BØGER // ANMELDELSE – I tredje bind af *Septologien* møder vi Asle som egensindig teenager, mens gamle Asle på tredjedagen kører den lange vej tilbage mod Bjørgvin i sneens mørke for at aflevere sine billeder til Galleri Beyer. Men bilens transportrum åbner op for fortidens gamle traumer i erindringens sidespejle.

Det begynder, som det plejer, i tredje del af den norske forfatter og dramatiker Jon Fosses stort anlagt syvbindsværk, *Jeg er en anden – Septologien III*.

Fortælleren og maleren, Asle, står på gulvet i hjemmet og betragter billedet med det mystiske kors, sådan som han har gjort det i begyndelsen af de to foregående dele: “Og jeg ser mig selv stå og se på billedet med de to streger, en lilla og en brun (...)” Og så er vi ligesom i gang igen, uden egentlig at have fornemmelsen af nogensinde at være stoppet.

Men ikke alt er, som det plejer.

Huset er koldere end normalt, ja Asle fryser helt forfærdeligt, og døgnet – det tredje af den uge op mod jul, som vi i *Septologien* adstadigt følger med i – er ligesom så mørkt og underligt åbent, at Asle bliver i tvivl om det stadig er nat eller om det er langt op ad formiddagen.

Forvirringen og den tiltagende kulde indvarsler et omslag i fortællingens stofskifte mod en accelereret tidsafskalning, hvor endnu flere spor åbner sig og afslører årsagerne til eneboeren og enkemanden Asles stille, indelukkede liv med sine billeder – samt ikke mindst forholdet til forældrene.

Den unge Asles lidelser

Rammen for dette tredje døgn er simpel: Efter naboen, Åsleik, har vækket Asle og (atter) hjulpet ham med at tænde op i huset, pakker Asle sine malerier og kører – igen igen – fra

den lille flække på østlandet ind mod Bjørgvin og Galleri Beyer, som skal udstille hans billeder i julehøjtiden.

Men vejen er sneet til, og selvom det er dag, er det næsten helt mørkt, så igen og igen sender den hvide rampe, Asle langsomt kører ud af, ham i retningen af barndommen – og i særdeleshed ungdommens trodsige periode, noget tid efter de begivenheder, vi hørte om i anden del af *Septologien*.

LÆS SIMON LUND PETERSENS ANMELDELSE AF BIND II HER

Hurtigt finder vi ud af, at det er en presset unge mand, der er genstand for sit ældre jags tilbageblik: Moren finder de tre enkroner, som han fik af Skaldependen i bind to, og Asle må lyve for ikke at havne i fedtefadet.

Mere chokerende viser det sig dog, at den tiltagende forståelseskluft mellem forældrene og sønnen har at gøre med søsterens pludselige død:

“(...) han har ikke haft det godt efter at, siger Moren og hun afbryder sig selv og der bliver stille i lang tid og Asle tænker at skulle Moren nu absolut minde ham om Søsteren igen, om at hun så pludseligt var væk, at hun bare døde, bare lå der og var død en morgen i sin seng (...)”

Asle vil væk, han kan ikke klare morens konstante bemærkninger om hans lange hår og hvad der dog skal blive af ham: Han vil ikke gå i skole – og slet ikke være del af kirken mere, men i stedet starte et band, så larmen kan holde billederne af den døde søster ude af hans hoved.

Problemet er, at Asle ikke kan spille, og Fosses underspillede prosa funkler, når Asle står forsagt og forsøger at lade bandmedlemmerne forstå det uforståelige, at han ikke dur til at spille, og i stedet pludselig vil male billeder igen:

“(...) og så tager Olve guitaren af og så kommer han gående ned i salen og han stiller sig op lige foran Asle

Du går fandme ikke, siger han

Du har fået os til at starte det her band og så vil du bare gå? siger han

og så tager han fat i Asle og ryster ham hårdt

Det var dig der ville have at vi skulle starte et band, siger han

og han holder fast i Asle som bare står der ret op og ned og han ved ikke hvad han skal sige, han ved bare at han ikke vil spille guitar mere, tænker han (...)”

Dramatikeren Fosse stikker igen og igen hovedet frem af prosahavets bølger og skaber søjler af ægte menneskelige dialoger – så rene og klare, fyldt med underspillet humor og drama, uden på noget tidspunkt at forlade Asles tankestrømme, der som små skvulp af indre monolog eller tilbageholdt tanke konstant slår mod replikkernes kyster og rev.

Sorg og skam

Efter det mislykkede forsøg på at bryde ud af barndommens og billedernes fængsel tiltes fokus i de mange tilbageblik på den langsommelige afstødning fra hjemmet og forældrene. Da Asle får plads på gymnasiet, må han flytte hjemmefra; han får et værelse inde i byen og forældrene kører ham hele vejen i den ny erhvervede bil.

Moren har fået faren til at tage kørekort, selvom han ikke har lyst, og farens nervøse kørsel, der giver lange køer bag dem, fylder både Asle og moren med skam. Igen er det slående, hvordan Jon Fosse formår at skabe rum for dybderne af de eksistentielle relationer mellem de tre familiemedlemmer og samtidig lade sætningerne med den fineste lune humor og glød:

“(...) og Faren blinker ind til siden og bilen standser og den første bil som kører forbi dytter rasende og så kører en lang række biler forbi dem

Ja ja, siger Moren

Det var da godt at du endelig lod dem slippe forbi, siger hun

og Faren siger ingenting og han kører bare videre og Asle falder ind i en døs og måske sover han (...)”

Tilbage i nutiden når gamle Asle endelig til Bjørgvin og Galleri Beyer, men ikke alt går efter planen: Der er lukket (“kommer om lidt”), og han er blevet så træt så træt, så Asle lægger sig til at sove i bilen, mens han siger dagens første bøn, sådan som vi er blevet vant til, og søvnen falder over ham – bogstaveligt talt.

Tidens maling løber

Der er stadig ingen punktummer i sigte i Fosses *Septologien*; alting flyder, og flere tidsniveauer sættes i spil, som ringene på en diskos af samtidige nu'er i åndedrættets svæv:

Teenage-årenes trodsige tone lægger sig som kiler af noget nyt og åbent i forlængelse af barndommens horisont, og igen og igen spørger Asles afdøde kone, Ales, og deres fælles fortid i huset – ikke blot som ren og skær fortid, men også som åndehuller af pludselig oprevet nutid:

“(…) og da Ales og han i sin tid flyttede sammen, tænker han, så boede de først i en toværelses kælderlejlighed, men de ønskede at bo i et hus, og de ønskede at bo uden for Bjørgvin, og så lejede de det her hus og nu har de boet i huset i et stykke tid, og de har det godt (…)”

Det lille undselige skifte i tidsperspektivet, der sker fra fortid til nutid med “og nu har de boet i huset i et stykke tid”, lader os føle den erodering af tidens bygningsværk, som synes at være på færde.

Dramatikeren Fosse stikker igen og igen hovedet frem af prosahavets bølger og skaber søjler af ægte menneskelige dialoger – så rene og klare, fyldt med underspillet humor og drama, uden på noget tidspunkt at forlade Asles tankestrømme, der som små skvulp af indre monolog eller tilbageholdt tanke konstant slår mod replikkernes kyster og
rev

Og farverne er stadig konstanten, der løber som lyngfarvet maling (Asle tænker selv på lyng, når han ser på billedet af de to streger og det billede, Åsleik vælger til søsteren) gennem fortællingens mange lag – med den hvide farve (sneen og den hvide vej) som skæbneafvasket baggrundslærred.

Men malingen er begyndt at skalle, og mellem det sorte og det hvide og den brune farve – som i kristen terminologi signalerer jordbundethed og gravåbning, er den *grå* farve begyndt at vise sig, som et slags overgangsrum for skikkelser og skygger, der ikke helt hører hjemme i hverken denne verden eller hinsides.

Sidespejlets “anden”

Jeg er en anden, lyder den lettere kryptiske titel på del tre af Fosses *Septologien*, og den markerer et formelt skifte fra del et og tos titel – *Det andet navn*, hvor meget handlede om at få stadfæstet Asles *navn* (det objektiverede pronomen), som et åbent rum med flere karakterer tilknyttet: Den gamle Asle og hans navnebror, samt Asles unge jeg i anden dels tilbageblik.

Med lyset vendt mod jeg’ets førstepersons synsvinkel viser Fosse, at vi nu bevæger os ind på endnu mere åbent farvand; navnets distance er etableret og brudt ned, og vi sidder tilbage med en jegfortæller, hvis stemme og tanker står pivåbne, så man skulle tro, at han havde rullet vinduet i bilen helt ned.

Spørgsmålet må selvfølgelig stilles under læsningen: Hvad skal titlen betyde? Hvem er denne mystiske *anden*, som “jeg” også er?

Og her har Fosse, som vi – udover den direkte reference til den franske symbolist, Arthur Rimbaud i bogens indledningscitater: *Je est un autre* (“jeg er en anden”) – har set i del et og to jo på en måde allerede givet nogle svar med Asles navnebror, og nu, i tredje bind, i kraft af erindringens tiltagende udskilning af nye fortids-nu’er, der drages af fortælleråndedrættets manende døs.

Bilen fremstår som et lysende transportrum for erindringens tidsvinduer, og sidespejlene viser – ganske konkret – hvordan mindernes nutidsplaner netop ikke opleves som et bakspejl, men som et parallelblik koblet på siden af bevidstheden

Samtidig findes der i tredje del adskillige konkrete eksempler på, hvordan Asle ser sig selv som *en anden*, ligesom “udefra” – eksempelvis i den mystiske nærdødsoplevelse, der på godt og ondt ændrede malerens syn på troen og kløften mellem ham selv og verden:

“(…) og jeg ser Asle sidde i en bil og en mand holder et håndklæde om hans håndled og de kører til Lægen og Asle er uden for sig selv og han ser mod husene derhjemme, mod Nyhuset og Gamlehuset, og han tænker at nu er det sidste gang han ser husene og alt er badet i lys, i et uforståeligt lys som han er en del af og som er meget større end ham, ja det er alt som er til, og fra dette lys, ja som nærmest er sat sammen af små prikker af flimrende guld, ja det er som en sky af guldstøv og fra skyen af lysende guld ser han sig selv sidde der i bilen med blødende hånd (…)”

Eller som det sker i overvejelsen over første dels paradoksale møde med navnebroren Asle, som han fandt i sneens hvide mørke:

“(…) det er uforståeligt, men alligevel sandt, tænker jeg, og jeg kan ikke have været helt mig selv, tænker jeg og det var jeg nok heller ikke siden jeg den aften havde fundet Asle liggende der i Snævergangen dækket af sne (…)”

Jeg får på en måde fornemmelsen af, at Fosse spiller med på Rimbauds modernistiske leg med identiteten og sproget – men med den anden hånd affejer tanken som en teknikalitet, idet han med sin enkle drømmeprosa viser, hvordan menneskets kerne ikke er udsigelsespositionens tomme hylster – navnet og jeg’et – men den *vind* (kald det bare ånd), der blæser ud og ind i og mellem os, og som gør, at vi både er én og to; adskilte sammen og sammen som adskilte.

Sidespejlet er hos Fosse beviset på “og’ets” rumlige sandhed, der samler billederne i Asles indre og med længder slår enten eller-logikken i eksistentiel kortlægning af et menneskes følelsesliv og selvfortælling

Men først og fremmest er Fosse en mester i at etablere rum, jeg som læser kan være i og lade mig gennemstrømme af, med de paradoksale indsigter, der gennemspilles. Et sådan rum bliver *bilen* kardinaleksempel på, når Asles erindringsstrømme mødes og glider ind og ud af hinanden på den lange, genkomne køretur mellem hjemmet og Bjørgvin.

Bilen fremstår som et lysende transportrum for erindringens tidsvinduer, og sidespejlene viser – ganske konkret – hvordan mindernes nutidsplaner netop ikke opleves som et bakspejl, men som et *parallelblik* koblet på siden af bevidstheden: Som noget, der sker samtidig med det, der sker i frontrudens nutidsspor – og som et billede på de andre jeg'er, Asle også oplever sig selv som, når fortidens uforløste horisont trænger sig på.

Sidespejlet er hos Fosse beviset på “og’ets” rumlige sandhed, der samler billederne i Asles indre og med længder slår *enten eller*-logikken i eksistentiel kortlægning af et menneskes følelsesliv og selvfortælling:

“(...) og jeg tænker at jeg godt kan lide at køre, det er som om jeg bliver rolig af det, som om jeg falder ind i en slags døs, på en måde, som om jeg samler mig om kørslen og kun det, ja det er lidt som at male, bare at jeg så altid må lytte efter noget nyt hele tiden, men når jeg kører lytter jeg bare uden at lytte efter det samme hele tiden, og mens jeg lytter er det som om hele mit liv falder til ro, alt det der har været, tænker jeg (...)”

Chiaroscuro og singularitet

Lidt tomgang kan der spores i Fosses monumentale projekt, som i den lange indledende scene med naboen Åsleik, der ligner noget, vi har set før og ikke bringer os videre.

Men så sker der ting og sager, flere tider og rum kommer – som vi har set – i spil, og man drages af de vibrerende skæbnestreng, der viser sig hver og én at indeholde en historie så stor: Som et menneske, man kunne kende og elske.

Savnet af den afdøde kone og søsteren er de singulære punkter i rummet, den altopslugende tyngdekraft, der styrer Asle gennem hukommelsens og tidens multivers

Og Asle selv beskriver tankestrømmen som et *fotoalbum* af billeder i hans hoved, han ikke kan slippe af med, og hvor: *“(...) de mærkeligste billeder dukker op, som Bedstefars sorte støvler i regnvej, engang, en dag, eller Faren som stryger hænderne gennem sit hår, netop der, netop da (...)”*

Ordet “fotografi” kommer som bekendt af de græske ord for lys (*photos*) og tegne/skrive (*graphia*), og Jon Fosse skriver nærmest sine karakterer frem som et spil mellem lys og mørke – en art skriftens *chiaroscuro*.

Begrebet omhandler det dramatisk kontrasterende lys/mørke-forhold i billedkunsten i overgangen mellem barokken og renæssancen, synonymt med Caravaggios (1571-1610) sorte billeder med det uudgrundelige lysindfald fra et punkt i rummet, vi ikke kan gennemskue, hvor befinder sig.

Ingen billeder uden kærlighed, dog: Savnet af den afdøde kone og søsteren er de singulære punkter i rummet, den altopslugende tyngdekraft, der styrer Asle gennem hukommelsens og tidens multivers; de er sidespejlets sorte huller, som Asle styrter længere og længere ned i.

Og den hvide farve, som i sneens forjættende lys lurer på vejen ud i natten, indikerer, at Asle måske bevæger sig for meget frem og tilbage i tid, til at han kan finde tilbage igen.

Det bliver spændende at se, hvad de næste dele afslører.

Jon Fosse: Jeg er en anden – Septologien III
Oversat af Jannie Jensen og Arild Batzer
110 sider. 150 kr.
[Forlaget Batzer & Co.](#)

Illustration: Mark Rothko: Black on Maroon, 1959. Tate Modern, London, UK.

- SIMON LUND PETERSEN
- SENESTE ARTIKLER

Simon Lund Petersen, født 1986. Er cand.mag. i dansk litteratur og medier samt filosofi. Arbejder blandt andet som højskolelærer, biblioteksvært og litterær vandrelaugsguide - hvorfor han ofte ses strejfe rundt ude i landskabet eller gennem byens hemmelige passager på jagt efter de rum, hvor litteraturen og fortællingen finder sted.